

σχολα Οικονομία ~ Oikonomia school

Inleiding tot het basisdenken van de Oikonomia school (scola Oikonomia), die het gegeven 'economie' tracht te analyseren en zodoende pleit voor het verbreden van het hedendaagse puur financieel-economische denkkader tot bredere socio-economische benaderingen.

Het woord economie is afkomstig uit het Grieks en bestaat uit twee delen. Οικος [oikos] betekent *woonplaats*. Dit deel vinden we eveneens terug in 'ecologie', waar het tweede deel λογος [logos] *woord, leer of kennis* betekent. Οικολογια [oikologia] betekend dus de kennis van het milieu. De betekenis is niet dezelfde als die van biologie, de studie van het leven (dat in die leefmilieus voorkomt). Ecologie bestudeert het milieu, inclusief het leven, de wezens en ecosystemen. Men doelt met ecologie ook op de leer van het milieu, die aanmoedigt tot de instandhouding ervan.

In οικονομια betekent νομια [nomia] *bepaling*. Zo zien we bijvoorbeeld dat autonomie of αυτονομια betekend dat je jezelf bepaalt, en dus synoniem is voor eigenbeheer, zelfredzaamheid. Οικονομια [oikonomia] betekent dus het bepalen van je woonplaats of het bepaald worden door je woonplaats.

Ekonomie is de omgang met de invloed die een leefomgeving en de bewoners ervan op elkaar hebben. Een stabiele economie is de manier van organiseren van die samenleving die op een zo efficiënt mogelijke wijze de bewoners toelaat te voorzien in middelen om te overleven, zonder schadelijk te zijn voor het leefmilieu (oikos). Een sociale economie is een manier van ordenen van de leefomgeving (oikos) die de bewoners toelaat voldoende te voorzien in levensmiddelen om goed te overleven in dat oikos en waarbij die levensmiddelen evenredig verdeeld zijn. Economie is dus een sociale wetenschap, die een voortdurend zoeken impliceert.

Economie in enge zin betekent het organiseren van de toegang tot levensmiddelen in een samenleving.

Daarnaast is er ook nog socio-economie, aangaande de sociale verhoudingen binnen een samenleving. Daarbinnen bestaat er de politiek. Dat woord is afgeleid van het Griekse πολις [polis] –wat *stad* of *staat* betekent– en gaat over de bepaling van machtsverhoudingen binnen een maatschappij.

Er zijn verschillende soorten ekonomie mogelijk. Zo wordt in een ruileconomie de toegang tot levensmiddelen door middel van ruil georganiseerd, bij een gifteconomie door uitwisseling van geschenken. In een klasseneconomie wordt de toegang tot levensmiddelen dan weer bepaald door de sociaal afgebakende subgroep waartoe de bewoner gerekend wordt, terwijl die bij een autarchische economie door het individu zelf wordt geregeld via eigen productie; αυτο [auto] betekent *zelf* en αρχειν [archein] betekent *heersen* in het Grieks.

In een wereldeconomie beslaat het oikos de hele wereld; het gaat dus om het organiseren van de invloed die de wereld en haar bewoners op elkaar hebben. Binnen een handelseconomie wordt de toegang tot levensmiddelen bepaald door het verhandelen van goederen (en eventueel diensten). In een geldeconomie wordt die toegang door monetaire middelen vastgelegd. Wanneer een geldeconomie gebaseerd is op de fascinatie voor edelmetalen, spreekt men van chryshedonisme. Mercantilisme is afgeleid van het Latijnse woord 'mercator', wat *handelaar* betekent en wijst op een handelseconomie met chryshedonisme en het streven naar een positieve handelsbalans, wat vaak leidt tot protectionisme. Men spreekt van een positieve handelsbalans, wanneer men edelmetaal accumuleert door er meer van binnen te krijgen dan uit te geven. Protectionisme is het afschermen van de eigen markten, met als doel de positieve handelsbalans te stimuleren. Bij staatsmercantilisme is het de overheid die deze economische politiek stuurt. Kapitalisme is een handelseconomie met (al dan niet afgeleid of representatief) chryshedonisme waarbij kapitaal (dit is een abstracte waarde, vertegenwoordigd door monetaire middelen) de toegang tot levensmiddelen en macht bepaalt. Men kan spreken van afgeleid of representatief chryshedonisme wanneer het edelmetaal als vertegenwoordiger van een abstracte waarde vervangen wordt door andere symbolische monetaire middelen, die op zich weer door andere middelen kunnen vervangen worden. Economisch liberalisme vormt de basis van wat men vanaf de jaren 1980 neoliberalisme noemt. Het is een economische ideologie die sterk gelooft in het kapitalisme als gerechtvaardigd ordenend systeem, waarbij eenieder de vrijheid heeft zichzelf naar eigen goeddunken toegang te verlenen tot kapitaal en dus tot macht en levensmiddelen. Deze ideologie mag niet verward worden met het liberale gedachtegoed in brede zin, volgens hetwelk eenieder de vrijheid heeft te geloven in wat die wil, naar eigen goeddunken deel te nemen aan het bestuur en openbaar leven en waarbij zelfbeschikking het hoogste goed is.

Volgens de theorieën van economisch liberalist Adam Smith vormt in het kapitalisme de vrije markt de basis, gestoeld op drie peilers: eigenbelang, winststreven, concurrentie. Deze zorgen volgens hem voor grote gedrevenheid en verbetering van de kwaliteit van producten. Een zekere Onzichtbare Hand zal er op de vrije markt wel voor zorgen dat dit systeem niet voor buitensporig onrecht zorgt.

Toch lijkt het er op dat het inperken van dat onrecht vooral georganiseerd wordt door liefdadigheidsinstellingen en sociale initiatieven die vanuit de staat en vooral vanuit verzetsbewegingen tegen het kapitalisme groeien; beiden druisen in tegen dat kapitalisme.

Kritiek op dit systeem was er al van bij het begin van het opkomend industrieel handelskapitalisme, de tijd van A. Smith. Met name het internationale socialisme zag het kapitalisme niet zitten als opvolger van en groeiend uit het feodalisme. De kritiek van deze beweging werd sterker toen bleek dat de feodale machtsverhoudingen inderdaad gereproduceerd werden in het nieuwe politiek-economisch systeem. Het kapitalisme kwam namelijk niet uit het niets opduiken. Het bezit van levensmiddelen is er een voorwaarde voor het accumuleren van levensmiddelen. En accumulatie door de ene betekent ontegensprekelijk verlies voor een ander. Voor beiden breidt deze tendens zich uit in een spiraal. Bovenop de oude feodale machtsverhoudingen, vergroot dit mechanisme de kloof tussen de bezittende en de bezitsloze.

Verder kenmerkt het kapitalisme zich door een drang naar ongelimiteerde groei en expansie. Dit vraagt een groeiende productiviteit en provoceert zodoende een nood aan steeds meer en nieuwe grondstoffen en arbeid, liefst zo goedkoop mogelijk. Dus moeten er ook nieuwe afzetmarkten worden gevonden en een verhoogde vraag naar consumptiegoederen worden gecreëerd. Dit alles leidt tot een imperiale politiek; het veroveren van nieuwe werkelijke plaatsen waar die grondstoffen, arbeidskrachten en afzetmarkten te vinden zijn. Nieuw opgenomen gebieden en bevolkingen worden het object van de machtsverhoudingen die dateren uit de feodaliteit en van een groeiende kapitalistische welvaarts-kloof.

Ook wordt het kapitalisme gedreven door een korte termijn winststreven, zelfs waar op lange termijn het verlies groot is. En dat is nu net het geval met het geheel van dit economisch systeem. Het kapitalisme ent zich op ongelimiteerde groei. Maar het oikos waarin het ageert is niet ongelimiteerd. De arbeid en de grondstoffen zijn dat evenmin. Men tracht het probleem van arbeidstekort op te lossen door middel van machines (mechanisering,

industrialisatie), maar ook die vragen arbeid en grondstoffen. Het oikos is niet ongelimiteerd, dus kent de groei een limiet.

Kortom, we hebben hier niet te maken met een stabiele economie. Noch is het een sociale economie. Het grootste en een steeds groeiende deel van de bewoners heeft onvoldoende toegang tot levensmiddelen en het oikos ondergaat enorme schade. Na de periode van groei, komt de kortetermijnwinst een steeds kleiner wordende groep toe. En op lange termijn komen ook de woekerverliezen voor deze groep, via de verwoesting van het eigen oikos, met massale verarming en sterfte tot gevolg. Het modern kapitalisme is dus een suïcidale economie die als eindpunt zichzelf en haar bewoners dreigt uit te roeien.

Het industrieel handelskapitalisme kampt met drie basisproblemen. Ten eerste zit het vervlochten in doorwinterde feodale tradities. Na het afschaffen, herinvoeren en wegebben/hervormen van het feodalisme, is het kapitalisme nog steeds een klasseneconomie, ondanks de verzuchtingen van het liberalisme. Op die manier legitimeren het eigenbelang en de concurrentie de bestaande uitbuiting en moedigen ze die aan. Het eigenbelang en winststreven uiten zich op basis van feodale of toch op zijn minst mercantilistische waarden, zoals chryshedonisme, kapitaalaccumulatie, materiële welvaart vergaren, luxueus eliteleventje. In dat kader kan bijvoorbeeld worden verwezen naar het zogenaamde “trahison de la bourgeoisie ¹” en het “verraad van de derde generatie ²”. Wie macht heeft, wil die dan ook bestendigen. Delen van de markt worden geprivatiseerd en gemonopoliseerd. Zo blijft het voor lagere klassen onmogelijk om de dominante spelers te beconcurreren. De markt is niet even vrij voor iedereen. (“Iedereen is vrij, maar sommigen zijn net iets vrijer dan anderen”?) De resterende vrijheid ontpopt zich in chaotische stuurloosheid, en een roep om interventie van buiten de reguliere markt, meestal in de gedaante van overheidsinterventie. Dat is waarschijnlijk niet wat Smith bedoelde met de Onzichtbare Hand.

1. De burgerlijke ondernemersklassen uit vorige eeuwen lieten zich maar al te graag verleiden tot het verkrijgen van een adellijke titel en het leiden van een adellijk leventje. Daardoor onthielden ze zich van hun activiteiten die voor economische vooruitgang hadden gezorgd.
2. Vaak werkt een ondernemer hard aan een fortuin, dat dan overgeërfd kan worden door diens kinderen, waarop men merkt dat die hun kinderen het fortuin dan weer opsouperen via een luie en decadente levensstijl.

Dan is er het kortetermijndenken, dat spelers blind maakt voor gevolgen op lange termijn, zoals eerder toegelicht.

Maar de vervreemding van de uiteindelijke realiteit gaat nog verder dan dat. De basis van de huidige wereldmarkt is een spel, genaamd de Beurs. Zoals bij poker of Monopolie dient men met allerlei handelingen en virtuele inzet zo veel mogelijk kapitaal te accumuleren. Op korte termijn, want er is geen doel op lange termijn. Het einddoel is niets anders dan zo snel mogelijk zo veel mogelijk kapitaal verzamelen. Een eindpunt waarop er een winnaar bekend wordt, is er evenmin. Door op te gaan in de regels van het spel – en ze misschien te willen omzeilen – geraken de spelers vervreemd van de realiteit achter die handelingen. Virtueel kapitaal, aandelen, obligaties vertegenwoordigen een hoeveelheid geld op een computer, die naar een bepaald aantal biljetten verwijst. Die vertegenwoordigen dan een hoeveelheid aan goudstukken die niet meer bestaan en die op hun beurt een abstracte waarde vertegenwoordigen die mensen niet meer weten te kennen. Nog erger is dat de spelers wereldwijd verspreid zijn en elk hun eigen rol spelen. Wie geld wint of verliest, kan van niveau veranderen. Elk niveau is wereldwijd nog onderverdeeld in subniveaus. En allemaal worden ze door de drie bekende Smithiaanse peilers gedreven. Spelers willen naar een hoger niveau opklimmen en koesteren een panische angst voor het lagere niveau. Dat achter de handelingen om geld te winnen in het spel, ook een realiteit schuilt, ontgaat vooral de winnaars. Dat je investeert in grote stukken land, betekent kans op winst. Dat er op dat land mensen wonen die dan in de armoede en vaak uithongering gejaagd worden, is bijzaak, een spijtig onderdeel van het spel. Dat je door een speler te steunen die via lucratieve wapeninvesteringen de dood van velen uitlokt, is ondergeschikt aan de notie dat die partner jouw spaarpot kan helpen spijzen (cfr. olie, diamant, goud, e.a. zware metalen). Meespelen is voor ieder verplicht. Pogingen om het spel te verlaten of tegen te werken, worden bestraft. Een bijkomend aspect is dat sommige verliezers van het spel – die in de realiteit de slachtoffers van uitbuiting zijn – hun kansen in het spel gaan proberen te vergroten door effectief geografisch van niveau te verhuizen. Wat niet wordt geapprecieerd door de spelleiders ter plaatse. De verliezers, de slachtoffers worden gezien als onbegaafd in het spel, de schuld ligt bij hun eigen onkunde. De ellende en het onrecht in de realiteit zijn secundair of zelfs volkomen onbelangrijk. Wat telt is dat het spel gespeeld wordt. En dat er kapitaal gewonnen wordt. Dit is het onbesef dat iedereen bepaald wordt door zijn oikos, de samenleving, het milieu.

Binnen het kapitalistisch liberalisme zal dus nooit de markt vrij zijn of een stabiele economie gerealiseerd worden.

Een vrije markt kan slechts werken in een sociale economie waar de drie peilers van Smith (eigenbelang, concurrentie, winststreven) vervangen zijn door **collectief belang, wederzijdse bijstand en duurzaamheid**.

Dit betekent een economie waarbij productie tot doel heeft bij te dragen aan de samenleving, dat de maatschappij er wat aan heeft, dat producten zo lang mogelijk nuttig meegaan, dat producenten onderling en met afnemers informatie kunnen uitwisselen ten voordele van de vooruitgang van zulk een productie en van de samenleving, een economie die zo lang mogelijk mee kan zonder het oikos of de bewoners in gevaar te brengen en waarbij bewoners op elkaar kunnen rekenen voor sociale zekerheid en steun.

Duurzaamheid houdt bijvoorbeeld in dat winst breder wordt gezien dan puur materiële of financiële aangroei van bezit, en dat in plaats daarvan gestreefd wordt naar positieve effecten op lange termijn. Het verschil met het liberalisme van Smith is dat de basis geen waarden zijn van egoïsme en hebzucht, maar de steun van de samenleving bij de samenleving. Daarmee wordt niet op een instituut of overheid gedoeld. Individuen steunen op (een groep van) individuen. Er wordt dus teruggegaan op waarden die eerder al bij het toenmalige liberale denken hoorden: vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit. Vrijheid in een sociale economie leidt niet zoals in het kapitalistisch liberalisme tot chaotische stuurloosheid, maar ze zorgt voor evenwichtige anarchie.

σχολα Οικονομία ~ Oikonomia school

Inleiding tot het basisedenken van de Ekonomia school (scola Oikonomia), die het gegeven 'economie' tracht te analyseren en zodoende pleit voor het verbreden van het hedendaagse puur financieel-economische denkkader tot bredere socio-economische benaderingen.